

Олександр Володимирович БЕЛОСВЕТ

аспірант,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
пр. Леніна, 9а, м. Харків, 61166, Україна
E-mail: belosvetua@mail.ru
Телефон: +380978130733

**АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У
МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК**

Белосвет, О. В. Аналіз функціональних зв'язків у молокопродуктовому підкомплексі АПК [Текст] / Олександр Володимирович Белосвет // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 2. – С. 34-40. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Метою дослідження є формування напрямів корегування інструментів державного регулювання виробництва молока та молочної продукції. У статті розглянуто особливості зв'язків основних елементів молокопродуктового підкомплексу, які впливають на формування результируючих ознак досліджуваної сфери. Особлива увага звертається на продуктивність виробництва молока та молочної продукції у молокопродуктовому підкомплексі АПК. Автор звертає увагу на те, що генетичний потенціал молочного стада в Україні використовується не повною мірою. Проаналізовано залежності між продуктивністю корів та показниками рентабельності виробництва молока. Особливе значення в межах споживання продукції займають оптово-відпускні та роздрібні ціни на відповідну продукцію. Роздрібні ціни можуть бути зменшені за рахунок корегування податкових ставок ПДВ на оброблене молоко та молочну продукцію. Для забезпечення позитивних показників прибутковості суб'єктів молокопродуктового підкомплексу доцільно також корегувати рівень оптово-відпускних цін. У межах відповідних співвідношень розглянуто механізм державного регулювання цін та розраховано раціональний рівень максимальних та мінімальних закупівельних та оптово-відпускних цін на молоко та молочні продукти з метою забезпечення позитивної динаміки споживання відповідної продукції. З'ясовано основні напрями корегування державної цінової та фіскальної політики. Обґрунтовано запровадження заходів щодо зростання продуктивності корів у молочному скотарстві. Запропоновано зменшити ставку ПДВ на молоко та молочну продукцію, а також встановити коридор регулювання цін.

Ключові слова: державне регулювання; молоко; молочні продукти; рентабельність виробництва; ціна; норма споживання.

Александр Владимирович БЕЛОСВЕТ

**АНАЛИЗ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СВЯЗЕЙ В МОЛОКОПРОДОВОЛЬСТВЕННОМ
ПОДКОМПЛЕКСЕ АПК**

Аннотация

Целью исследования является формирование направлений корректировки инструментов государственного регулирования производства молока и молочной продукции. В статье рассмотрены особенности взаимосвязей основных элементов молокопродовольственного подкомплекса, которые влияют на формирование результирующих показателей исследуемой отрасли. Особое внимание уделяется эффективности производства молока и молочной продукции в молокопродовольственном подкомплексе АПК. Автор обращает внимание на то, что генетический потенциал молочного стада в Украине используется не в полной мере. В исследовании проанализирована зависимости между продуктивностью коров и показателями рентабельности производства молока. Особое значение в рамках потребления продукции занимают оптово-отпускные и розничные цены на соответствующую продукцию. Розничные цены могут быть уменьшены за счет корректировки налоговых ставок НДС на обработанное молоко и молочную продукцию. Для обеспечения положительных показателей доходности

субъектов молокопродовольственного подкомплекса целесообразно также корректировать уровень оптово-отпускных цен. В рамках соответствующих соотношений проанализирована зависимость между продуктивностью коров и показателями рентабельности производства молока. Рассмотрен механизм государственного регулирования цен и рассчитан рациональный уровень максимальных и минимальных закупочных и оптово-отпускных цен на молоко и молочные продукты в условиях обеспечения положительной динамики потребления. Сформулированы основные направления корректировки государственной ценовой и фискальной политики. Обосновано внедрение мероприятий по увеличению производительности коров в молочном скотоводстве. Предложено снижение ставки НДС на молоко и молочную продукцию, а также установление коридора регулирования цен.

Ключевые слова: государственное регулирование; молоко, молочные продукты; рентабельность производства; цена; норма потребления.

Olexandr Volodymyrovych BYELOSUVYET

PhD Student,
Semen Kuznets Kharkiv National Economic University,
Lenin av., 9, Kharkiv, 61166, Ukraine
E-mail: belosvetua@mail.ru
Phone: +380978130733

ANALYSIS OF FUNCTIONAL RELATIONSHIPS IN MILK PRODUCTION

Abstract

The purpose of the research is to develop areas of adjustment instruments of state regulation of production of milk and dairy products. The article deals with the basic elements of dairy subcomplex interactions that affect the formation of result indicators of the studied area. Particular attention is paid to the productivity of milk and milk products in dairy subcomplex APC. The author draws attention to the fact that the genetic potential of dairy cattle in Ukraine is not fully used. It has been analyzed the relationship between productivity and profitability index of milk production. A great attention is paid to the wholesale and retail prices for the product. Retail prices can be reduced by adjusting taxes and VAT on milk and dairy products. To ensure positive economic profitability of dairy subcomplex it is necessary to adjust the level of wholesale prices. It has been examined the mechanism of state regulation of price. It has been calculated the rational level of maximum and minimum for wholesale and purchase prices for milk and dairy products in order to ensure the positive dynamics of the consumption of the product. The main directions of state price adjustment and fiscal policy are found out. It has been grounded the introduction of measures to increase the productivity of cows in dairy farming. A reduction of VAT on milk and dairy products is proposed. It has been established a corridor of price regulation.

Keywords: state regulation; milk; dairy products; profitability; price; rate of consumption.

JEL Classification: L50, L51, L66

Вступ

Молоко та молочні продукти є особливо важливими елементами харчування людини, які покривають значну частину енергетичних потреб. Необхідно зазначити, що відповідними продуктами харчування в сучасних умовах населення забезпечене лише на 50-60 % від раціональної норми споживання, яка рекомендована МОЗ України. Відповідно, такі тенденції свідчать про певні проблеми не лише в молокопродуктовому підкомплексі (МППК) АПК, а і в структурі витрат та доходів споживачів.

Питання державного регулювання в сільському господарстві є одним із найбільш важливих елементів ефективного функціонування досліджуваної сфери виробництва. Підтвердженням цього можуть слугувати роботи таких вітчизняні науковці як В. Л. Валентинов [1], В. Я. Месель-Веселяк [2], П. Т. Саблук [3], О. В. Олійник та Т. І. Олійник [4], В. М. Онегіна [5] та ін. Закордонні дослідники також розглядали можливість державного регулювання в МППК, серед них можна назвати: Д. Блайнеї (Donald Vlayney) [6], Л. М. ДеБрука (Lawrence Marvin DeBrock) [7], Р. Іпполіто (Richard A. Ippolito) [8], А. Манчестера (Alden C. Manchester) [6], Р. Т. Массона (Robert Tempest Masson) [7]. Але необхідно зазначити, що здебільшого роботи зазначених вище авторів були спрямовані на питання, пов'язані із диспаритетом цін на ринку молока та молочних продуктів, тобто визначенням неефективності функціонування досліджуваної сфери виробництва за рахунок нееквівалентного обміну між постачальниками сировини та виробниками кінцевої продукції.

Водночас недостатньо вивченими залишаються питання, пов'язані із комплексним підходом до забезпеченням прибутковості всіх суб'єктів молокопродуктового підкомплексу за умови зростання

показників споживання продукції. Тому доцільним здається формування пропозицій та напрямів удосконалення виробництва за рахунок виявлення економічних факторів та оцінки їх якісного впливу на обсяг споживання продукції та рентабельності виробництва молока та молочних продуктів суб'єктами МППК.

Мета статті

Мета статті – аналіз функціональних зв'язків у молокопродуктовому підкомплексі АПК для обґрунтування рекомендацій щодо напрямів застосування інструментів державного регулювання.

Виклад основного матеріалу

Молокопродуктовий підкомплекс АПК (МППК) становить систему виробничих структур, основним завданням яких є формування фонду споживання молока та молочних продуктів внутрішнього ринку держави. У межах цього дослідження до основних елементів такої сфери виробництва можна віднести сільськогосподарські підприємства та господарства населення, які продукують сировину, переробні підприємства та суб'єктів господарювання, що займаються роздрібною торгівлею. Необхідно зазначити, що такі науковці, як М. Н. Безуглий [9], Л. Ю. Кучер [11], В. Й. Шиян [10], приходять у своїх дослідженнях до висновку, що підвищення прибутковості виробництва молока в аграрних підприємствах можна досягти шляхом нарощування рівня інтенсивності його виробництва. Такий підхід пояснюється значним розривом між генетичним потенціалом продуктивності корів різних порід при середньому його значенні на рівні 7-8 тис. кг на рік і фактично досягнутою в Україні продуктивністю – 4676 кг у сільськогосподарських підприємствах та 4276 кг у господарствах населення, тобто можливий потенціал реалізується не більше ніж на 60 %. Наслідком цього є зростання показника собівартості виробництва молока в розрахунку на 1 корову.

У своїх дослідженнях О. І. Гуторов [12, с. 164-165] приходять до висновку, що продуктивність у розмірі 3000 кг. на корову забезпечує беззбиткове виробництво молока. Успішно конкурувати на ринку, на думку автора, можуть лише ті підприємства, які досягли продуктивності не менше ніж 5000 кг на рік на одну корову. Поряд із тим О. І. Гуторов говорить про необхідність обмеження продуктивності виробництва молока в галузі на рівні 7000 кг на рік. На користь встановлення максимальної межі продуктивності корів свідчать такі факти:

- середня тривалість господарського використання нових молочних порід з продуктивністю 8-10 тис. кг становить 2,5-3,5 лактації, а кращі вітчизняні породи використовують чотири-п'ять лактацій;
- корови високої продуктивності голштинської породи дають молоко з дрібними кульками молочного жиру, що ускладнює їх повне відокремлення від молока;
- різко зростає частота захворювань високопродуктивних корів на лейкоз, мастит, туберкульоз кінцівок, що створює додаткові витрати;

Таким чином, у межах нашого дослідження змодельємо ситуацію за допомогою програмного забезпечення Vensim PLE 6. 2, коли продуктивність корів збільшиться до рівня 5000 кг та 7000 кг на рік. Зважаючи на сучасний рівень продуктивності та термін моделювання, який дорівнює 5 рокам для досягнення продуктивності корів 5000 кг, необхідно забезпечити приріст відповідного показника для сільськогосподарських підприємств у межах 0,45 кг на місяць, а для господарств населення 1,006 кг. Для досягнення продуктивності в 7000 кг приріст надоїв молока повинен дорівнювати 3,23 кг для сільськогосподарських підприємств та 3,78 кг для господарств населення.

Розглянемо вплив зміни продуктивності корів на рентабельність виробництва в секторі молочного скотарства (рис. 1 та 2):

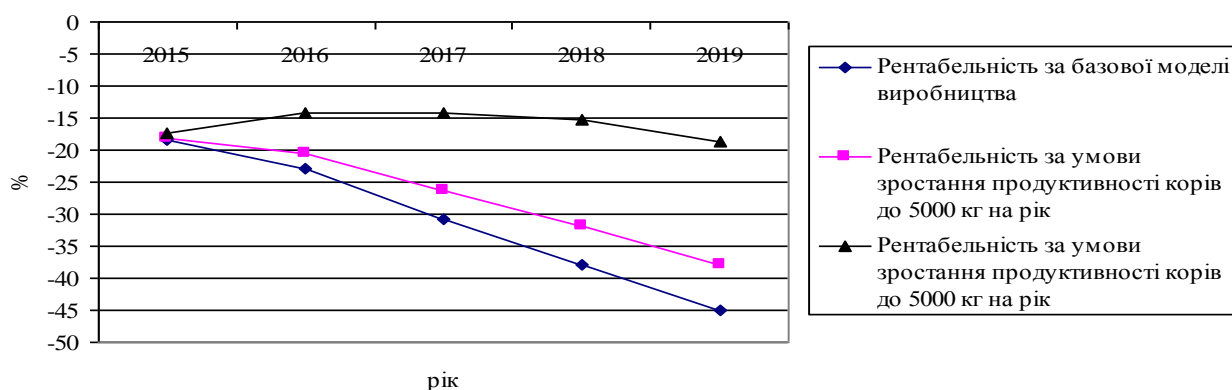

Рис. 1. Зміна рентабельності виробництва молока за різних умов зростання продуктивності корів у господарствах населення

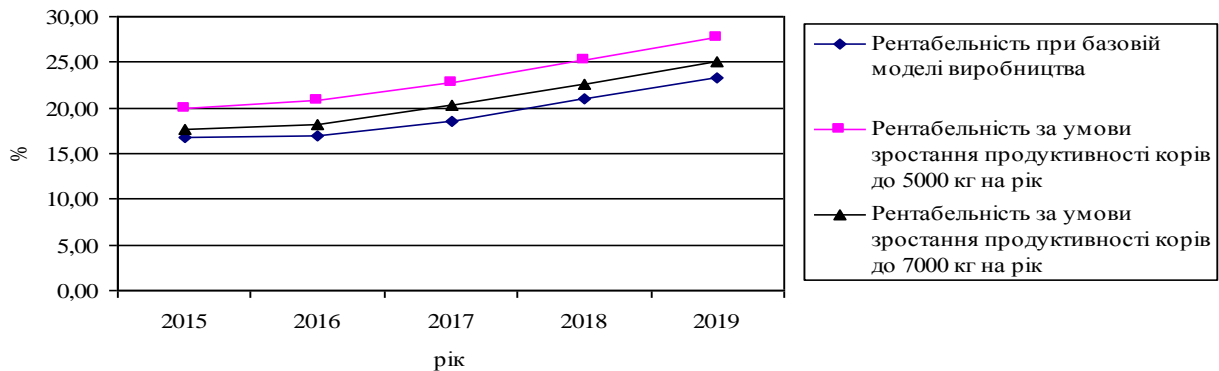

Рис. 2. Зміна рентабельності виробництва молока за різних умов зростання продуктивності корів у с/г підприємствах

Таким чином, можна стверджувати, що рентабельність виробництва молока в господарствах населення є від'ємною за базових умов моделювання та при зростанні продуктивності корів. При цьому середня рентабельність виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами за весь період моделювання знаходиться на рівні 19,29 % за базових умов, 22,64 % при зростанні продуктивності корів до 5000 кг та 43,32 при досягненні продуктивності в 7000 кг на рік. Тобто збільшення продуктивності призводить до зменшення збитків господарств населення та зростання рентабельності в сільськогосподарських підприємствах. Така ситуація може пояснюватися зменшенням необхідної кількості поголів'я корів для виробництва заданої кількості молока, що призводить до зниження показника собівартості продукції.

Тобто за умови поступового зменшення споживання молока населенням та зниження прогнозних значень споживання доцільно говорити про постійну необхідність скорочення поголів'я корів для зменшення собівартості продукції, як у господарствах населення, так і в сільськогосподарських підприємствах.

Таким чином, можна стверджувати, що недостатні показники скорочення виробництва в господарствах населення призводять до негативних тенденцій зміни коефіцієнта рентабельності виробництва. Таку ситуацію можна пояснити прагненням відповідних господарських структур повною мірою забезпечити власне споживання молока. Відтак, відповідно до структури реалізації молока [13, с. 43-44], можна говорити, що лише 32,66 % молока реалізується переробним підприємствам та 11,63 % реалізується на ринках, тоді як 39,91 % спрямовується на власне споживання в господарствах населення. У сільськогосподарських підприємствах показник реалізації продукції структурам, які займаються її переробкою, знаходиться на рівні 85,11 % та 1,63 % реалізується на ринках.

Поряд із тим, низка вчених, таких, як О. І. Гуторов [12, с. 56], М. В. Калінчик [14, с. 56], Г. А. Хабіров [15], вважають, що ефективне використання ресурсів можливе лише у сільськогосподарських великотоварних підприємствах. Необхідно погодитися з таким твердженням, адже відповідні господарські структури реалізують продукцію вищої якості та мають позитивні показники рентабельності (рис. 2). Але, незважаючи на це, господарства населення виробляють 79% молока, тому з метою забезпечення приросту виробництва та споживання відповідної продукції в межах цього дослідження доцільним здається формування пропозицій щодо створення передумов розвитку не лише сільськогосподарських підприємств, а і господарств населення.

Тобто, доцільним є формування пропозицій щодо нормалізації показника рентабельності в господарствах населення. Зважаючи на отримані результати, можна говорити про те, що преференції, які діють у досліджуваній сфері виробництва, є малоефективними та не забезпечують необхідного рівня прибутковості. Відповідної думки дотримуються і О. І. Гуторов, А. В. Кучер, Л. Ю. Кучер [12, с. 238], які стверджують, що розмір такої підтримки обмежується передусім можливостями державного бюджету та переліком суб'єктів, що мають право на застосування пільги. Тому доцільним є формування пропозицій щодо удосконалення механізму державної підтримки в межах моделювання відповідних процесів.

Як було уже зазначено вище, причиною збитковості відповідних господарських структур можна вважати поступове скорочення споживання молока та молочної продукції у досліджуваній сфері виробництва. Зважаючи на цінові диспропорції за індикаторами MPS та NPC [16], можна зробити висновки щодо надмірного фіскального навантаження на кінцевого споживача за рахунок розриву між фактичними та довідковими цінами на сировину, які склали за показниками коефіцієнта CSCT – 3080,07 млн. грн. Таким чином можемо розрахувати необхідну межу зниження оптово-відпускної ціни

переробного підприємства як співвідношення сумарного показника преференції, яку отримано за рахунок диспропорцій цінової політики, та загального обсягу виробництва молока та молочної продукції (в перерахунку на молоко) переробних підприємств. Результати розрахунку показують, що оптово-відпускну ціну на молочні продукти необхідно знизити на 9,55 % від базової ціни.

Доцільним здається моделювання відповідного зниження цін. Для досягнення такої мети можливим є зменшення податкового навантаження з податку на додану вартість. Розглянемо можливі наслідки зниження ПДВ для переробних підприємств та зміни в обсягах споживання продукції кінцевими споживачами.

Обмеження зменшення податкового навантаження для відповідних умов функціонування молокопродуктового підкомплексу АПК становлять:

$$(6,18-0,59) * (\text{ст. ПДВ} + 100) / 6,18 = 6 \%$$

Тобто зниження ПДВ до 6 % буде сприяти зменшенню оптово-відпускну ціни до 5,59 грн. / кг.

Водночас для забезпечення позитивних показників рентабельності переробних підприємств застосуємо обмеження на оптово-відпускну ціни на рівні від 6,1 до 6,6 грн. / кг за умови застосування пільги з ПДВ та закупівельні ціни для сектору молочного скотарства:

- 1) негатурнова продукція та продукція другого гатунку 2,1- 3 грн. /кг.
- 2) продукція першого гатунку 2,6 - 3,2 грн. /кг.
- 3) продукція вищого гатунку 2,8 - 3,5 грн. /кг.
- 4) продукція екстра гатунку 3,15 - 4 грн. /кг.

Таким чином, розглянемо реакцію результуючих показників на відповідні фіскальні та цінові обмеження (рис. 3):

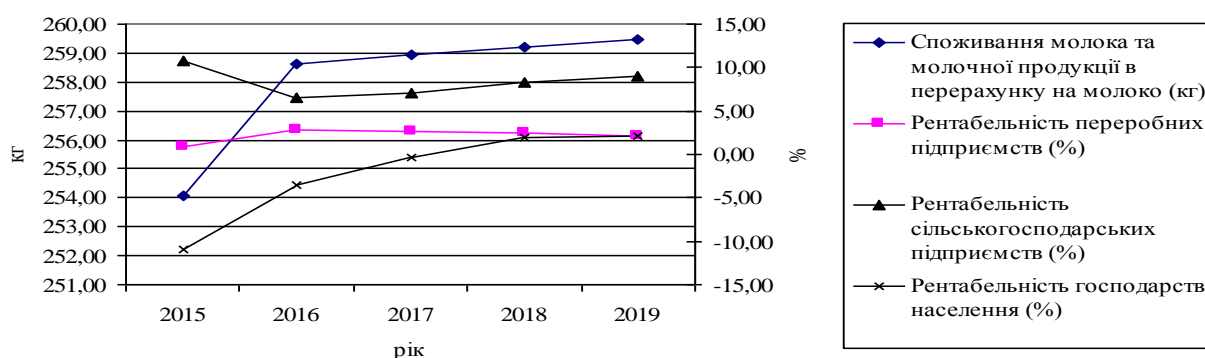

Рис. 3. Динаміка споживання та рентабельності за умови обмеження оптово-відпускну ціни та закупівельної ціни

Висновки та перспективи подальших розробок

Зважаючи на отримані результати, доцільно говорити про забезпечення стабільних умов прибутковості виробництва та приросту споживання. Таким чином, можна сформулювати комплекс заходів державної політики, спрямованих на стимулювання розвитку МППК:

- 1) забезпечення приросту продуктивності корів на рівні 3,23 кг/міс для сільськогосподарських підприємств та 3,78 кг/міс для господарств населення до досягнення середнього значення 7000 кг/рік;
- 2) зниження ставки ПДВ до рівня 6 % на оброблене молоко та молочну продукцію;
- 3) регулювання оптово-відпускну та закупівельних цін на молоко та молочні продукти.

Список літератури

1. Валентинов, В. Л. Фактори виникнення нееквівалентних міжгалузевих відносин в АПК [Текст] / В. Л. Валентинов // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 19-23.
2. Месель-Веселяк, В. Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва [Текст] / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7 – 14.
3. Саблук, П. Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання [Текст] / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – с. 3-10.
4. Олійник, О. В. Паритет цін на фактори виробництва та тенденції економічного розвитку [Текст] / О. В. Олійник, Т. І. Олійник // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – с. 120-125.
5. Онегіна, В. М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників [Текст] : [монографія] / Онегіна В. М. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 590 с.

6. Blayney, D. & Manchester A. C. Milk Pricing in the United States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ers.usda.gov/publications/aib-agricultural-information-bulletin/aib761.aspx#_UjnK0uVJ9kB
7. Masson, R. T. & DeBrock L. M. The Structural Effects of State Regulation of Retail Fluid Milk Prices [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.cornell.edu/masson/04DeBrock-Masson-State-Milk1.pdf>
8. Ippolito R. A. & Masson R. T. The Social Cost of Government Regulation of Milk [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.cornell.edu/masson/03Ippolito-Masson-SocCostMilkReg.pdf>
9. Безуглий, М. Д. Економічні аспекти реформування аграрно-промислового комплексу України [Текст] / М. Д. Безуглий, М. В. Зубець // АгроІнКом. – 2011. – № 4-6. – С. 4-13.
10. Шиян, Н. І. Економічні проблеми інтенсифікації виробництва молока в контексті теорії спадної віддачі [Текст] / Н. І. Шиян, Н. С. Ляліна // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 74-79.
11. Кучер, Л. Ю. Інтенсифікація молочного скотарства у підвищенні його прибутковості [Текст] / Л. Ю. Кучер // Вісник аграр. Науки. – 2010. – № 12. – С. 72-75.
12. Гуторов О. І. Економічні засади формування прибутковості виробництва молока в аграрних підприємствах : теоретико-прикладний аспект [Текст] : монографія / О. І. Гуторов, Л. Ю. Кучер, А. В. Кучер. – Х. : Точка, 2013. – 490 с.
13. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2008» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/selo/Balans_2008.zip
14. Калинин, Н. В. Оптимизация размеров сельскохозяйственных предприятий по производству молока и говядины: монография [Текст] / Н. В. Калинин, А. А. Петрыченко. – К. : ННЦ ИАЭ, 2011. – 208 с.
15. Хабиров, Г. А. Оптимизация размеров крестьянских хозяйств / Г. А. Хабиров, А. А. Никитина // Доклады Российской академии сельскохозяйственных наук. 2007. – № 4. – С. 55-57.
16. Display individual policy measures and selected relative indicators data for each country (Ukraine) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/ForDistribution__UKR.xls.

References

1. Valentynov, V. L. (2007). Factors of non-equivalent inter-relations in agricultural sector. *Ekonomika APK (Economics of agricultural sector)*, 2, 19-23. Retrieved April 15, 2014, from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/
2. Mesel-Veseljak, V. J. (2009). Directions competitiveness of agricultural production. *Ekonomika APK (Economics of agricultural sector)*, 10, 7-14. Retrieved April 15, 2014, from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/
3. Sabluk, P. T. (2007). Economic mechanism agricultural sector in a market economic system. *Ekonomika APK (Economics of agricultural sector)*, 2, 3-10. Retrieved April 15, 2014, from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/
4. Olijnyk, O. V. & Olijnyk, T. I. (2007). Parity input prices and trends in economic development *Ekonomika APK (Economics of agricultural sector)*, 7, 120-125. Retrieved April 15, 2014, from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/
5. Onjegina, V. M. (2007) State regulation of prices and incomes of agricultural producers. Kyiv: National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"
6. Blayney, D. & Manchester A. C. Milk Pricing in the United States. *Electronic Library*. Retrieved April 15, 2014, from http://www.ers.usda.gov/publications/aib-agricultural-information-bulletin/aib761.aspx#_UjnK0uVJ9kB
7. Masson, R. T. & DeBrock, L. M. The Structural Effects of State Regulation of Retail Fluid Milk Prices. *Electronic Library*. Retrieved April 15, 2014, from <http://economics.cornell.edu/masson/04DeBrock-Masson-State-Milk1.pdf>
8. Ippolito, R. A. & Masson, R. T. The Social Cost of Government Regulation of Milk. *Electronic Library*. Retrieved April 15, 2014, from <http://economics.cornell.edu/masson/03Ippolito-Masson-SocCostMilkReg.pdf>
9. Bezuhlyy, M. D. & Zubets', M. V. (2011). Economic aspects of reforming the agro-industrial complex of Ukraine. *AhroInKom (AgroInKom)*, 4-6, 4-13 (in Ukr.)
10. Shyyan, N. I. & Lyalina, N. S. (2007). Economic problems of intensification of milk production in the context of the theory of diminishing returns. *Ekonomika APK (Economics of agricultural sector)*, 11, 74-79.
11. Kucher, L. Yu. (2010). Intensification of dairy farming in improving its profitability. *Visnyk aharnoyi nauky (Journal of Agricultural Science)*, 12, 72-75.
12. Hutorov, O. I. , Kucher, L. Yu. , Kucher, A. V. (2013). The economic basis for the formation yield of milk in farms: theoretical and applied aspect. Kharkiv: Tochka.

-
13. *Balances and consumption of basic foodstuffs population of Ukraine 2012 (2013)*. In O. G. Osaulenko (Ed.). Kyiv: August Trade (in Ukr.).
 14. Kalynchyk, N. V. & Petrychenko, A. A. (2011). *Sizing agricultural enterprises for the production of milk and beef*. Kyiv: NNTs IAE (in Russ.)
 15. Khabyrov, H. A. & Nykytyna, A. A. (2007). *Optimizing the size of farms*. *Dopovidi rosiys'koyi akademiyi nauk (Reports of the Russian Academy of Sciences)*, 4, 55-57.
 16. *Display individual policy measures and selected relative indicators data for each country (Ukraine) Electronic Library*. Retrieved April 15, 2014, from http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/ForDistribution__UKR.xls.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2014 р.